

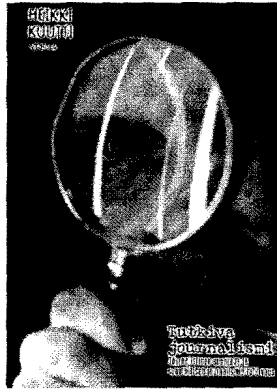
tävän yleisössä jotakin, jota voitaisiin...kutsua epäluulon nautinnoksi: vieraita, eritoten elittejä ja eksperttejä kohdellaan poikkeuksetta ikään kuin niitä ei pitäisi ottaa vain sellaisina kuin ne esittävät itsensä. ...Hän rikkoo kulttuurisia sääntöjä; palauttaa kaiken auktoriteetin maan tasalle; on viehtynyt sensaatioon ja personointiin... Hän käyttää ironiaa yhtenä päästrategianaan, mikä on mielestäni hänen innovatiivisimpia siirtojaan, koska ironialla ei ole ollut merkittävää sijaa ruotsalaisessa populaarikulttuurissa. Ohjelmissa on paljon mielipiteitä, mutta vähän tosioita; paljon eloisa keskustelua ja vuorovaikutusta, muttei juuri anaiyyasia. Hän sanoo itseään kyynikoksi ja pyytää yleisöä jakamaan asenteensa.

Yleisen alueen systeemivoimat ja sen ulkopuolen vastavoimat jakautuvat esimerkissä enkä suunnilleen seuraavasti:

Systeemivoimat	Vastavoimat
asiallinen vakavuus	skeptinen nauru
uskottava esiintyminen	epäluulon nautinto
kulttuuriset säännöt	sääntöjen rikkominen
auktoriteetti ja hierarkia	partnerien tasavertaisuus
merkitys asian mukaan	sensaatio
asiat henkilöistä	personointi
riippumatta	ironinen monitulkinta
yksi tulkinta	mielipiteet
tosiot	keskustelu ja interaktio
analyysi	kyynisyys
sovinnaisuus	

Asetelman partnerit eivät ole samanlaisia, mutta kyllä tasavertaisempia kuin kuviossa yleinen intressi kontra erityiset intressit. Dahlgren jättää käyttämättä esimerkin tarjoamat mahdollisuudet kehittää interaktiivista joukkoviestintäteoriaa – ehkä siksi, että mahdollisuuksien hyödyntäminen olisi edellyttänyt toisenlaisia käsitteellisiä kuin merkitys- ja tulkintateoriaa on tarjota.

KAUKO PIETILÄ

Tutkiva journalismi typistyy rosvojahdiksi

Kuutti, Heikki (1995)
TUTKIVA JOURNALISMI

Journalistinen suuntaus ja suomalaisen journalismin tutkimuus.

Jyväskylä: Arena Kustannus. 324.s

Heikki Kuutin väitöskirjaa Tutkiva journalismi (Journalistinen suuntaus ja suomalaisen journalismin tutkimuus, Atena, 1995) on vaikea mieltää tutkimukseksi. Kirja käsittelee kyllä monipuolisesti erittäin laajaa ja vaikeasti määriteltävää aihetta yhtäältä lehtikirjoitusten ja lähdekirjallisuuden toisaalta erilaisten kyselyiden ja haastatteluiden avulla. Näkökuimia kahlataan läpi kymmeniä syventymättä kuitenkin erityisesti yhteenkään niistä.

Haastatteluaineisto hämmentää myös lukijaa. Suomalaiset toimittajat on poimittu satunnaisotannalla. Sen sijaan yhdysvaltalaiset haastateltavat on valikoitu yksitoimittajien "tutkivien journalistien" joukosta. Mukana on lisäksi päälleliimatuta vaikuttava Internet-kysely. Erilaisista lähtökohdista huolimatta keselyistä verrataan toisiinsa. Kirjaa on tervehditty aivan ansiosta ensimmäisen suomalaisesta tutkivaa journalismia käsittelevänä esityksenä. Sellaisena se palvelee lukijaa.

Kuutti referoi kiinnostavia huomioita tutkivasta journalismista, tällä kohdin esille pääsevät myös

kriittiset näkökulmat. Se kelpaa hyvin tutkivan journalismin haku-teokseksi. Kirja on myös onnistunut herättämään keskustelua ja kiinnostusta – ei varmasti vähiten siksi, että siitä kuuluu kirjoittajan innostus aiheeseensa. Tutkimus edistää tällä tavoin tutkivan journalismin asiaa Suomessa.

Tässä kohdin minun on tunnistettava, että poden huonoa omaatuntoa siitä, etten kykene – ainakaan ensitutustumisella – löytämään valtion tiedonjulkistamis-palkinnon saaneesta ensimmäisestä tutkivan journalismin väitöskirjasta tämän enempää myön-teistä sanottavaa. Tutkiva journalismi ansaitsi kaiken mahdollisen tuen. Olen itse yrittänyt turvautua jo usean vuoden ajan tutkivaan journalismiin ammatillisena hengissäselviytymiskeinona, jopa jonkin asteisena yhteiskunnallisena vaikuttamistapana.

En kuitenkaan tunnista itseäni Kuutin maalaamasta kuvasta, enkä myöskään löydä kirjasta niitä ajatuksia, joita minulla on yhdysvaltalaisesta ja suomalaisesta tutkivasta journalismista, sen määrittelystä, ilmenemismuodoista ja tehtävästä.

Määrittely poroerotteluna

Aloitan määritelmästä. Se on leikkiä tulella. Tutkiva journalismi yritetään nimittäin määritellä meillä (kuten Kuuttikin ajoittain tekee) jonkinlaisen poroerottelun avulla: toimittajia jaetaan "vakaviin" ja "kevyisiin" sen mukaan miten "tutkivia" juttuja he tekevät. Arvio ei kohdistu aina edes työhön vaan myös ihmiseen.

Esimerkiksi Tutkivan journalismin yhdistyksen syntyminen Suomeen viiپی useita vuosia sen vuoksi, ettei kukaan uskaltanut kutsua itseään julkisesti tutkivaksi toimittajaksi. Yhdistyksen säännöissä tutkiva journalismi määriteltiin kielellä suuta "perusteelliseksi ja kriittiseksi toimitustyöksi".

Heikki Kuutti ponnistaa mustavalkoisesta tutkivan journalismin määrittelystä:

"Journalisteilla on vastassaan raadolliset poliittiset ja taloudelliset vallankäyttäjät, jotka laitto-

masti tai moraalittomasti tavoittelevat omian etujaan. Tutkivilla journalisteilla on selvä yhtymäkohtia salapolisi- tai lännentari- noiden sankareihin. Aseiden ja nyrkkien sijasta heidän aseenaan on kuitenkin paljastava julkisuus, jonka toivotaan poistavan epäkohdat ja rankaisevan niihin syylistyneet” (s.11).

Tämä part:opoikamaisen idealistinen käsitys tutkivasta journalismista ja tutkivista journalisteista kulkee läpi tutkimuksen. Näin ollen Kuutti pikemminkin vahvistaa kuin karsii tutkivaan journalismiin liitettyä mystisyyttä ja sankarimyyttejä.

Vaikka väitöskirjailijan suhtautuminen saatlaisikin imarrella itseään tutkiviksi journalisteiksi nimitettäviä toimittajia, Kuutti tekee karhunpalveluksen laajemmalle toimittajajoukolle. Monet tutkimuksesta kiinnostuneet toimittajat vierastavat itsensä korostamista tai ylipäättään toimittajan työn pum- pulointia. Lisäksi Kuutin käsitys on vieras arkiselle toimittajan työlle.

Kuutti pohtii kyllä tutkivien menetelmien eettisyyttä, mutta sivuutta lähes täysin tutkivan journalismin kaikkien raadollisimman puolen: pelaamisen iähteillä, lähdesuojalla, lähteiden tuhoavilla motiiveilla, oikeudenkäynneillä.

Väkivaltaisesti kohti määritelmää

Kuutti pohtii erilaisia tapoja lähes- tyä tutkivaa journalismia siteera- ten muun muassa erästä haasta- teitavaa, joka toteaa mielestäni hyvin osuvasti, että ”tutkivassa journalismissa on kysymys merkit- tävän asian perusteellisesta selvit- tämisestä”

Edelleen Kuutti tuo esiin suo- malaisten haastateltaviensa hyvin aiheellisen epäilyn siitä, kannat- taako tutkivaa journalismia ylipää- tään nimetä erilliseksi journalismin lajikkeeseen, koska ”kaiken journalis- min pitäisi olla tutkivaa”. (Tai eikö tutkiva journalismi voisi olla vain yksi journalistisen työn menetel- mä, jota voidaan hyödyntää useil- la eri journalismin alueilla? Tällöin huomio kiinnittyisi journalistisen tutkimisen menetelmiin – ei tutki- van journalismin aiheisiin tai tutki- viin journalisteihin.)

Kuutti ei kuitenkaan halua py- sähtyä tähän, vaan etenee väkival- taisesti kohti tutkivan journalismin määrittelyä. Hänen mielestään tutkivassa journalismissa on kyse yksinomaan laittomuuksien ja moraalittomuuksien tutkimisesta.

”Tutkiva journalismi on näin ol- len perinteisen rikosjournalismin moraalittomuuksilla laajennettu alue (s.47).”

Tästä Kuutti edelleen jatkaa määritelmän supistamista. Hänen mielestään tutkivan journalistin kuuluu paljastaa salattuja tai kiu- sallisia asioita.

”Tutkivassa journalismissa läh- tökohtana onkin pidettävä jour- nalistien etukäteisarviota tutkitta- vaan asiaan mahdollisesti tai il- meisesti liittyvästä salailusta. Tut- kimuksen kuluessa tämä oletus osoittautuu sitten todeksi tai epä- todeksi. Salattujen tai kiusallisten piirteiden puuttuminen useimmi- ten vesittää jutunteon.”

Kuutti luokittelee tutkivan jour- nalismin sellaiseksi tutkimukseksi, joka tehdään toimituksessa yh- teiskunnallisesti merkittävästä ai- heesta, johon sisältyy salattuja tai kiusallisia tietoja.

”Journalistisen työn käytän- nössä on kuitenkin kertynyt koke- muksia siitä, ettei journalistisen tutkimusprosessin tuloksena vält- tämättä synny juttua, jonka sisäl- tämät tiedot olisivat salattavia tai kiusallisia. Vaikka journalistisen työprosessin kannalta kysymys onkin tutkivasta journalismista, sen lopputuotos ei kuitenkaan ole tutkiva juttu. Tutkivaalle jutulle tyy- pillisten piirteiden puuttuminen on johtunut joko tutkimuksen epäonnistumisesta tai siitä, ettei tutkittuun tapaukseen sittenkään liity salattuja tai kiusallisia asioita” (s. 58).

Edelleen Kuutti tulkitsee salai- set ja kiusalliset asiat sellaisina, joi- hin liittyy väärinkäytöksiä.

Yhdysvaltojen kääntöpuoli

Kuutin virikkeet ovat selvästi ko- toisin Yhdysvalloista. Tällöin Kuut- ti kuitenkin kieltäytyy näkemästä eritoten Yhdysvaltalaiseen tutki- vaan journalismiin sisältyviä heik- kouksia. Salattujen tai kiusallisten tietojen epätoivoinen etsiminen

johtaa tapausten tarpeettomaan henkilöimiseen. Toimitukset ovat vain niiden juttujen kimpussa, joi- hin on löydettävissä konna. San- karin rooli varataan tutkivalle toi- mittajalle, joka saattaa kuitenkin käyttää työssään hyvinkin epämo- raalisia menetelmiä.

Kuutin mukaiseen tutkivaan journalismiin ei mahdu yhteiskun- nan rakenteellisten ongelmien kä- sitteleminen. Myös tästä on esi- merkkejä Yhdysvalloista. Tutkivat journalistit eivät juuri käsittele monimutkaisia mutta huutavia yhteiskunnallisia ongelmia: asun- nottomuutta, köyhyyttä, rasismia tai syrjäytymistä. Edelleen maan ällistytävä oikeusjärjestelmä, ih- misoikeuksia loukkaava tervey- denhoitojärjestelmä tai epäoikeu- denmukainen koulutusjärjestelmä eivät pääse tutkivien journalistien luupprien alle.

Yhdysvaltalaiset tutkivat jour- nalistit käsittelevät kyllä rikolli- suutta. Tällöin on kuitenkin usein kyse meikäläistä oikeustajua ja yk- sityisyyden suojaa loukkaavasta jahtaamisesta ja syyliistämisestä.

Pikkurikollisia nostetaan kepin päähän ja tuodaan kaiken kansan ihmeteltäviksi ja vihattaviksi. Ku- kaan ei sen sijaan puutu rikollisuu- den syihin. Se ei olisi enää tutkivaa journalismia, koska kaikki asiaan liittyvät olennaiset tiedot ovat täy- sin julkisia eikä niitä koeta kiusalli- siksi.

Hampaatonta rosvojahtia

Vastaavasti Suomessa Kuutin määritelmän ulkopuolelle jäisi tut- kivan toimitustyö talouspolitiikan virheistä, pitkäaikaistyöttömyy- destä, verotuksen epäoikeuden- mukaisuudesta, sairaanhoidon va- likoitumisesta, EU-jäsenyyden vai- kutuksista tai metsien saastumi- sesta – esimerkkejä on lukematto- mia. Näissä aiheissa ei ole olen- naista etsiä syyllisiä tai jahdata kei- notekoisesti salaisia tai kiusallisia tietoja. Tärkeämpää on kaivaa esille – yleensä julkisista lähteistä – ongelmien laajuus, syyt ja ratkai- suehdotukset.

Yksinomaan kiusallisten tai sa- laisten tietojen kaivaminen johtaa näykkimiseen. Toimittajat käyvät kiinni päättäjien pienistäkin pie-

nemiin rötötelyihin – esimerkiksi vain muutaman tuhannen markan arvoisiin matkoihin – mutta jättävät täysin huomiotta ne päätökset ja niiden seuraukset, joita nämä päättäjät tekevät. Joskus päättäjät saadaan pakotettua törkykamppanjalla eroamaan ja tätä juhliitaan suurena saavutuksena. Samaa aikaan yhteiskunnassa voidaan toteuttaa häiriöttä kuinka vahingollisia suunnitelmia tahansa.

Kuutti kirjoittaa: "Tutkivalta journalistilta – haudankaivajan tavoin – ei tekeminen lopu koskaan. – Tässä mielessä tutkiva journalismi muistuttaa poliisin työtä: rikollisuutta vastaan taisteleva poliisi ei lannistu vaikka tietäkin, ettei pysty lopettamaan rikollisuutta."

Lainaus tuo mieleen "tutkivien" rikostoimittajien sakarihohenteisen työn, joka on usein todellisuudessa vain toimimista poliisin ja syyttäjän juoksupaikana. Tämä kuvaa Kuutin käsitystä tutkivasta journalistista: hän on kapeakatseinen moralisti, joka valvoo paitsi lakien myös keskiluokkaisten arvojen kunnioitusta. Näillä asenteilla tutkiva journalisti olisi voinut toimia yhtä lailla Stalinin käytrinä kuin Hitlerin hovikuoppaajana.

Edellä sanottu ei tarkoita, etteikö Suomessa olisi tehty merkittävää tutkivaa journalia, joka täyttää Kuutin määritelmän. Olennaista on kuitenkin se, että tutkivan journalismin määrittäminen eräänlaiseksi rötöherrajähdiksi saattaa lopulta marginalisoida koko ilmiön. Tutkivat journalistit voivat jäädä "konniensa" vangeiksi, jolloin tutkiva journalismi menettää yhteiskunnallisen merkityksensä. Jos tutkiva journalismi ei pääse kiinni yhteiskunnan rakenteellisiin ongelmiin, se on tuomittu vallanpitäjien harmittomaksi räksyttämiseksi. Se näyttää johtavan ainakin joihinkin muutoksiin (eroamiset viroista ja etuuskien muuttuminen), mutta todellisuudessa vain vahvistaa vanhoja rakenteita.

Tutkijan käsitys tutkivasta journalismista olisi saattanut muuttua, jos hän olisi tehnyt tutkivaa journalismia tutkivasta journalismista eli selvittänyt perusteellisesti muutaman tutkivan jutun syntyvaihei-

ta. Selvitys olisi varmasti paljastanut sekä väitöskirjaan muokatun määritelmän kömpelyyden että tutkivan journalistin työn raadollisuuden.

Nyt saatetaan sanoa ettei suomalaisessa keskustelussa tutkivasta journalismista päästä koskaan määritelmää pidemmälle. Tämäkin arvio on lähes yksinomaan Kuutin määritelmän kritiikkiä. Tälläkin uhalla uskallan korostaa määrittelyn tärkeyttä. Suomessa on selvästi herännyt aito kiinnostus tutkivaan journalismiin. Se, millainen sisältö käsitteelle annetaan, vaikuttaa ratkaisevasti siihen, jääkö tutkiva journalismi muutamien "eliittitoimittajien" ylellisyydeksi vai pystyykö se terävöittämään laajemmin suomalaisia journalismeja.

HEIKKI HILAMO

Dynastian tilinpäätös

**Gripsrud, Jostein (1995)
THE DYNASTY YEARS.
HOLLYWOOD TELEVISION
AND CRITICAL MEDIA
STUDIES.**

London: Routledge. 316.s

Norjalainen professori Jostein Gripsrud väittää, että teksteihin pureutunut populaarikulttuurin tutkimus on jättänyt marginaaliin televisiosarjojen tuotannon tutkimuksen. Samoin katsojatutkimus olisi etääntynyt yhä kauemmaksi itse tekstistä. Gripsrudin monia erilaisia 'tekstejä' yhdistävä Dynastia-tutkimus leikkaa näitä kaikkia. Se lähtee liikkeelle televisiosarjasta itsestään Hollywoodin tuotantokoneiston osana ja ulottuu tarkastelemaan sarjan vastaanottoa sosiokulttuurisena prosessina. Yksittäinen televisiosarja asettuu näin tarkastelun kohteeksi moniulotteisena maailmiönä.

Jostein Gripsrudin metodologiasta pluralismista seuraa, että erilaiset tekstit suhteutetaan tutkimuksessa toisiinsa. Tutkimuksen muodostaa itse Dynastia-sarja, tarkemmin ottaen sen kahdeksan jaksoa, tekijöiden haastattelut ja yleensä sarjan tuotannon ja vas-

taanoton konteksti. Norjassa Dynastiaa nähtiin ainakin 145 jaksoa. Lisäksi tutkija analysoi lehtikirjoittelun ja puolentoistasataa katsojakirjettä. Nämä muodostavat tutkimuksen 'sekundaarisen' ja 'tertiarisen' tekstikorpuksen. Markkinatutkimusyksikön kanssa toteutettu surveytutkimus tavoitti puhelimitse 200 Bergenissä asuvaa norjalaista. Laadullista materiaaliaan Gripsrud lukee teoksessa 'oireellisesti' ja ristiin muun aineistonsa kanssa.

Kahdeksankymmentäluvulle asti Norjan televisiojärjestelmä perustui yhteen julkiseen kanavaan. Pohjoismaista julkisen palvelun yleisradiotoimintaa on verrattu useimmiten brittiläiseen versioon, jossa korkeakulttuurilla on keskeinen asema. Norjan yleisradioyhtiö on kuitenkin omanlaatuiseista yhteiskuntapoliittisesta taustastaan johtuen ollut aina avoin kansan- ja populaarikulttuurin muodoille. Vaikka ero establishmentissa on BBC:n ja NRK:n (Norsk Rikskringkastingen) välillä selvä, on jälkimmäisessäkin aina näihin päiviin asti mieluummin kasvatettu kuin reflektoitu populaaria makua ja standardia.

Televisiokanavien kolminker-taistumien vuosina 1983-1986 sekä konservatiivisen puolueen nousu valtaan 1981 (vähemmistöhallitus) merkitsi käännettä Norjan viestintäpolitiikassa. Laajapohjainen poliittinen allianssi rikkoutui ja NRK:n monopoliasemaan mur-tui. Laki kaupallisista paikalliradioista tuli voimaan 1987. Uusi kaapelilaki loi mahdollisuuden perustaa kaupallisia televisiopalveluja tuottavia yrityksiä.

Dynastia – viestintäpolitiikan virstanpylväs

Yhdysvaltalaisesta televisiosarjasta, Dynastiasta käyty julkinen keskustelu oli virstanpylväs norjalaisen yleisradiotoiminnan historiallisessa muutoksessa. Mediassa käydystä keskustelusta itsestään tuli muutoksen instrumentti ja se vaikutti yleensäkin julkiseen keskusteluun televisiosta. Edellinen kytkeytyi julkisuuden itsensä rakenteelliseen muutokseen, sen viih-teellistymiseen. Gripsrudin mu-